

RAZGOVOR Jean-Claude Berutti, redatelj predstave »Polet« u Zagrebačkom kazalištu mladih

Jedino u kazalištu još možete slobodno disati

Jean-Claude Berutti s hrvatskim glumcima režira francuski tekst o usponu i padu nove srednje klase postavio u Saint-Etienneu

Helena BRAUT

Poznati francuski dramski i operni redatelj talijanskog podrijetla Jean-Claude Berutti (Toulon, 1952.) ujedno i predsjednik Europske kazališne konvencije te ravnatelj kazališta »La Comédie« iz Saint-Etiennea upravo u Zagrebačkom kazalištu mladih postavlja hrvatsku varijantu predstave »Polet«, po tekstu francuskoga dramatičara Gillesa Granoulleta.

Naime, riječ je o osebnom koprodukcijom projektu ZKM-a, »La Comédie« iz Saint-Etiennea te Théâtre de la Place iz Liègea, koji je svoju francusku premijeru doživio 21. listopada u potonjem teatru. Hrvatska premijera izvedba u ZKM-u zakazana je za subotu, 6. prosinca, a nakon toga će francuski glumci u utorak, 9. prosinca izvesti francusku verziju istoimene predstave. Jedina glumica koja sudjeluje u obama projektima je članica ZKM-a Marica Vidušić. Cijeli projekt završava nastupom hrvatskog ansambla u Saint-Etienneu i turnejom po Francuskoj.

Do koprodukcije sa ZKM-om došlo je na inicijativu ravnateljice Dubravke Vrgoč koju je s Jean-Claudeom Beruttijem upoznala danas već slavna europska dramatičarka Biljana Sribljanić koja godinama živi u Francuskoj.

Prvi put radite u Hrvatskoj. Kakvi su Vaši dojmovi, po čemu se razlikuje redateljski rad u Francuskoj i u Zagrebu?

Riječ je o dvama različitim sustavima koji postoje u kazalištima. U Francuskoj samo »Comédie Français« u Parizu ima stalni ansambl, dok u svim drugim kazalištima glumci sklapaju ugovore po projektu. Doduše, postoji zaštita za glumce koji imaju dulji staž. Redatelj izabire svoje glumce s kojima radi na određenom projektu i dok traje projekt, glumci su mu maksimalno na raspolaganju. U Hrvatskoj, pak, redatelj u repertoarnom kazalištu ovisi o ostalim glumačkim obvezama. Kako je u francuskoj verziji predstave »Polet« s nama radila Marica Vidušić, bilo mi je osobito zanimljivo kako će se u našu sredinu uklopiti osoba koja dolazi iz drugog miljea.

Predstava od sedam tjedana

Kako vam je protekao rad s glumcima ZKM-a? Jeste li primijetili nešto posebno po čemu se hrvatski glumci razlikuju od drugih s kojima ste imali prigodu surađivati?

Postoji nešto specifično kod srednjoeuropskih glumaca. Kvaliteta francuskih glumaca je njihova brzina, a kod hrvatskih duboko poniranje u sebe, prihvaćanje vlastitog ja, sigurno osje-

ćanje vlastite egzaktnosti.

Kakve su plaće glumaca u Francuskoj?

Plaće mladih glumaca u Francuskoj jednake su onima afirmiranih glumaca u Hrvatskoj.

Koliko se vremena u prosjeku radi predstava u Francuskoj?

Ne više od sedam tjedana. To je dovoljno.

Kakve su bile kazališne kritike francuske predstave »Polet«? Držite li, uopće, do kazališne kritike?

Teško mi je na to odgovoriti. U Francuskoj postoje tri vrste dnevnih novina, one na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Može se reći da je ta predstava imala velik uspjeh i kod kritike i publike. No, vidjet ćemo kako će funkcionirati u Zagrebu, pa ćemo dobiti potpuniju sliku.

Kako je predstava prihvaćena u Saint-Etienneu?

»Polet« je predstava koja se može dopasti svim generacijama jer o njima govori, mogli bismo reći da je riječ o jednoj vrsti obiteljske predstave. Bit će zanimljivo vidjeti razliku između onoga što je ona rekla Francuzima, a što će kazati ovdšnjim ljudima. Ravnateljica Vrgoč je prepoznala

Francuska demokracija je krhka

Što za Vas znači biti Europljanin?

Moj instinski europski osjećaj temelji se na činjenici da je rat uvijek negdje bližu. Dokaz tomu je ono što se dogodilo u Hrvatskoj. Europska unija je očito dopustila da se neke stvari dogode koje se nisu smjele dogoditi. Možemo li ponovno izgraditi Europu na ruševinama rata? Da, ali ta Europa više neće biti Njemačka ili Francuska, nego će više biti okrenuta prema istoku. Dakle, centar Europe kreće prema istoku i to je vrlo velika prilika, pod uvjetom da demokracija bude dovoljno jaka i da vlade uspiju riješiti probleme vezane za mafiju. To je snažna odgovornost Europe i može se nazvati obranom demokracije. A demokracija je u Europi tako krhka. Francuska ima staru demokraciju, ljudi ju više ne znaju ni cijeniti, niti braniti.

univerzalnost priče i željela je da ju upozna i hrvatska publika.

Možete li nam nešto reći o samom autoru djela Gillesa Granoulleta?

Dobro se poznajemo, on je sin radnika i odrastao je u vrlo siromašnoj obitelji. To je obitelj koja je nekad preživjela jednu veliku ekonomsku krizu, onu kakvu i danas preživljavamo. Živio je s tim teškoćama, no u okruženju međusobne solidar-

Jean-Claude Berutti: »Polet« je obiteljska predstava

Francuzi imaju više poštovanja prema klasičnim tekstovima od Nijemaca, što ne znači da rade bolje predstave

problemima u intimnom životu, mladenačkim krizama...

Zašto ste se odlučili režirati predstavu »Polet«?

Iz francuske predstave »Polet«

Svi ćemo govoriti samo engleski sleng

Više puta ste radili koprodukcije. Kakva su Vaša iskustva u takvu radu?

Da, više puta i poznajem različite sisteme rada i zanimaju me različite poteškoće u tom procesu. Umjetnička koprodukcija je prije svega kao bi napredovala na društvenoj ljestvici. Žive u jednom sasvim malome gradu, koji bi mogao biti i Saint-Etienne, ali i Zagreb...

Narušena harmonija

Kao predsjednik Europske kazališne konvencije, koji su Vaši ciljevi i problem?

Najveći problem jest što su države i vlade sve manje i manje svjesne da je kultura temeljna za obranu demokracije i mira. Pritisak svjetskog tržišta oglašavanja ima snažan utjecaj na javnost. Godine 2003. je potpisan sporazum pod UNESCO-ovom nadležnošću koji dopušta da kulturna dobra budu izuzeta iz, jednostavno rečeno, zakona slobodnog tržišta. Kulturna raznolikost je zaštićena od invazije tržišnog marketinga. To se tiče glazbe, književnosti, kazališta, filma. No, ja nisam Europljanin zbog toga. Za mene se u svakoj zemlji govori određeni jezik. To je bitno za očuvanje identiteta.

Predstava govori o četrdesetogodišnjacima koji su odrasli u vrlo skromnim prilikama, a osamdesetih i devedesetih godina obogatili su se i postali tzv. nova srednja klasa. No, novo vrijeme ih ponovno vuče k dnu i padaju tamo gdje su i prije bili.

U Hrvatskoj se baš od devedesetih govori o snažnom nestajanju te srednje klase...

ve generacije. Možda je ta generacija i više razočarana nego ona u Francuskoj gdje su s vremenom postali ciničniji.

O čemu konkretno govori predstava?

U komadu je riječ o obitelji u kojoj već dugo vlada netrpeljivost. U situaciji narušene harmonije autor portretira tri generacije iste obitelji. To je obitelj koja je iznevjerila svoje korijene kako bi napredovala na društvenoj ljestvici. Žive u jednom sasvim malome gradu, koji bi mogao biti i Saint-Etienne, ali i Zagreb...

Narušena harmonija

Kao predsjednik Europske kazališne konvencije, koji su Vaši ciljevi i problem?

Najveći problem jest što su države i vlade sve manje i manje svjesne da je kultura temeljna za obranu demokracije i mira. Pritisak svjetskog tržišta oglašavanja ima snažan utjecaj na javnost. Godine 2003. je potpisan sporazum pod UNESCO-ovom nadležnošću koji dopušta da kulturna dobra budu izuzeta iz, jednostavno rečeno, zakona slobodnog tržišta. Kulturna raznolikost je zaštićena od invazije tržišnog marketinga. To se tiče glazbe, književnosti, kazališta, filma. No, ja nisam Europljanin zbog toga. Za mene se u svakoj zemlji govori određeni jezik. To je bitno za očuvanje identiteta.

odličan ogledni primjer dobre suradnje između dviju zemalja.

Čitao sam Andrića

Od 2002. godine s Françoisom Rancillacom vodite poznati teatar »La Comédie de Saint-Etienne«. Kako ste došli u taj grad i na to funkciju?

Došao sam u Saint-Etienne iz više razloga, a na poziv ministra kulture. Svđalo mi se to decentralizirano kazalište, ono koje je na taj način bilo prvo kreirano izvan Pariza 1947.godine, dakle, u isto vrijeme kad i ZKM. To kazalište je važan simbol francuskoga kazališnog života. Želio sam se smjestiti u Saint-Etienneu kako bih razvio kazališnu

Ne volim se dosadivati u teatru

Zašto još vjerujete u teatar?

Na prvi pogled, kazalište je nepotrebno. Barem mi se to ponekad tako čini, no kad to izgovorim, sjetim se da ono ljudima prepunim televizijskog programa i s mnogo telefoniranja »u glavni« omogućuje da dišu. Jer ne treba zaboraviti da je naš mozak u stresu, a teatar nam pomaže da se od njega pomalo oporavi.

Što vam je posebice mrsko u današnjem kazalištu?

Ne volim kad se u teatru dosadujem, ne volim loše kazalište, koje, na žalost, u svim vremenima supostoji s onim dobrim. Ne volim kada redatelj u svome radu ne riskira. Ne volim lažnu navinost, a najgore od svega jest kad na sceni vlada kič. Za mene je kič sinonim za najgore stvari. Između ostalog za gorući i rastući nacionalizam.

aktivnost i Školu koja se nalazi u sklopu kazališta. Do tada sam živio u Belgiji, dugo oko Pariza i mnogo putovao.

Kako se financira to kazalište?

Kazalište dobiva 50 posto svojih sredstava od države, a ostalo od regije, departmana i grada, uz nešto malo privatnoga novca.

Koliko ste upoznati s hrvatskom književnošću, odnosno našim dramskim piscima?

Mogu reći da poznajem dramske umjetnike iz šire regije. Postavio sam komad »Pad« mlade i izvanredno zanimljive beogradske autorice Biljane Sribljanić. Čitao sam Ivu Andrića i radove Dubravke Ugrešić. Zaista premalo poznajem hrvatsku literaturu, no od dramskih pisaca znam što radi Slobodan Šnajder.

Potječete iz talijanske obitelji...

Da, Beruttijevi su iz Piemonta, no dugo smo u Francuskoj. Za vrijeme moje adolescencije, dakle 60-tih godina mnogo smo odlazili u Italiju k rodbini, te prijateljima u Njemačkoj. Zarana sam naučio talijanski i njemački jezik, pa su mi roditelji tako omogućili da vrlo rano postanem pravi Europejac, na čemu sam im vrlo zahvalan. Oboje su bili nastavnici

Mali čovjek bez kulture

Često smo dionici loših osuvremenjivanja klasičnih predložaka. Što je tome razlog?

Svaki redatelj to radi na svoj način i svojim snagama. Francuzi imaju više poštovanja prema klasičnim tekstovima od Nijemaca, što ne znači da rade bolje predstave. Važno je imati jasnu ideju zbog čega se neki komad postavlja. Tako ću sljedeće godine inscenirati Moliéroov komad o čovjeku koji na neki način obmanjuke sve ljude oko sebe, duboko vjerujući u svoje poslanje, sposobnost i pamet. On je mali čovjek bez kulture, no spreman da sve uvjeri u svoju veličinu. Radit ću taj komad jer me vodi precizna ideja, a ta je da glavni lik malo pod sjeća na predsjednika Francuske Nicolaasa Sarkozyja.

Ima li subverzivnog teatra u Francuskoj?

Nema dovoljno. Redatelji se, očito, boje. I inače mi se čini da su redatelji u Francuskoj previše ozbiljni.

Kad govorimo o redateljskom osuvremenjivanju klasika, kako reagirate na eventualne vulgarnosti u postupanju prema tekstu?

Kad je nešto vulgarno, to zaboravljam najvećom brzinom. Pamtim dobre predstave, primjerice, Moliérova »Tartuffea« u režiji odličnoga Dmitra Gočeva s odlično umetnutim dijelovima iz »Hamletmašine« Hei-nera Müllera.

Roman pun nostalgičnoga safta

Irena Lukšić insajder je scene šezdesetih o kojoj je priredila tematski broj časopisa i istoimeni zbornik. Najnovijim romanom »Nebeski biciklisti« otpočela je posve osobno prozno obračunavanje s godinama u kojima je Krešimir Čosić proglasen najboljim košarkašem turnira u Italiji, u kojima su se slušali »Beatlesi« (onim posebnijima »Stonesi« su bili prvi izbor), vozile »specijalke«, čitao »Plavi Vjesnik«, gledali »Sakupljači perja« i »Breza«. Uklopila se ona ovim romanesknim pogledom unatrag u poetike Tribusonove i Cveničeve proze s temom odrastanja u komunizmu.

Helena SABLJIĆ TOMIĆ

Dodir teksta

hovima unuka doktora Longhina, Nikice Petra, o noćnom leptiru na Mrežnici.

Pogled prema jučer

Roman »Nebeski biciklisti« ipak su više od romana o odrastanju, oni su roman o jednoj generaciji, o dobu promjena, o šezdesetima kada je sve bilo važno, i glazba i politika, ali i o našim danima u kojima se više nitko ni o čemu previše ne brine.

Odrastanje u bivšoj državi

U svome »obiteljskom« ključu autorica opisuje političko-povijesno-kulturnu melasu Jugoslavenskog postratnoga društva u kojemu odrasta jedna mladost, jedne bivše države.

Naslovom naznačeno žensko sanjarenje o »sajajnoj budućnosti« okuplja oko sebe prijateljice (Tea, Ljiljana, Mirna, Natalija) koje se susreću na ulicama Duge Rese, na kupalištima uz Mrežnicu, u stanovima nebodera, koje sanjare o ljubavi, ljepoti, Splitu, odlascima iz maloga grada, rock-zvjezdama, glumcima. Vremenski okvir postavljen je u ljeto 1967. godine kada se već zrakom »provincijskoga« prostora širi snažan zanos generacijskoga oslobađanja. Roman je pisan kroz pogled sveznajućeg pripovjedača koji perspektivu različitih govorenja u prvome licu drži pod kontrolom. Nostalgičnog ambletika njihovih priča začinjena je zanimljivim, gotovo nevidljivim spojevima između političkog aktivizma i pop-kulture šezdesetih, što je registrirano upisivanjem u naraciju mnogih, gotovo perifernih kulturoloških detalja toga vremena.

Riječ je npr. o isječcima političkih govora i kratkih psiho-testova iz dnevnih novina, popisima imena marki deterdženata za rublje i kolušulja u modi, o imenima najboljih jugoslavenskih vokalno-instrumentalnih sastava, kao i o nazivima popularnih radio i tv emisija, receptima za kolače, ali i sti-

treparavije posebice kada poput khratina sjećanja izlaze iz podsvijesti glavnih likova, ne može se ne reći da Irena Lukšić nije uspjela u ovom romanu punom nostalgičnoga safta konstituirati predmet nostalgije same - vrijeme. Ona je upravo identitet šezdesetih krenula iznova utvrđivati, stvarati i otkrivati. Zaustavljen je u »Biciklistima« duh vremena promjenama i dinamizmu.

Mijenjalo se je tada društvo, njegova kultura, pa i sami nosioci identiteta. Ali, usprkos svim promjenama, identitet obuhvaćen roma-

nesknom naracijom oblikuje cjelinu sastavljenu od nepromijenjenih dijelova koji ukazuju na samu bit »zlatnih godina«.

Dakle, ovo razdoblje akter je i aktat prve knjige najavljene Lukšićkine trilogije o odrastanju, što pokazuje kako njegova puna amblematika može dobiti smisao i iz perspektive onih koji na njega gledaju s gotovo pedesetogodišnjim otklonom.

»Nebeski biciklisti« ipak su više od romana o odrastanju, oni su roman o jednoj generaciji, o šezdesetima kada je sve bilo važno, ali i o našim danima u kojima se više nitko ni o čemu previše ne brine

Irena Lukšić, »Nebeski biciklisti«, Disput, Zagreb, 2008., str. 229